

Z provázanosti rozpustitelnosti a nedůvěry vlády také vyplývá častá nerozpustitelnost druhých komor, jimž nebyvají vlády odpovědné; neblahou výjimkou byl Senát ve francouzské III. republice.

Organizace vlád doznává ve 20. století změn jednak množováním vládních úřadů a jejich hierarchizací (státní ministři, ministři bez portfeuille), jednak vývojem postavení předsedy vlády (první ministr, kancléř, předsedající kolektivního orgánu): předseda vlády se osamostatňuje na resortech a buduje svůj vlastní úřad. V koaličních vládách je možné pozorovat snahu politických stran obsadit resorty související s jejich programovou orientací. Beyme se dále zabývá typy koalic ve vztahu k jejich parlamentní podpoře a v této souvislosti uvádí, že „dlouhá perioda menšinového vládnutí hrozí vést k politickému imobilismu“ (str. 479). Funkční období vlád je ve stále větší míře ukončeno volbami, případně rozpadem koalic, méně významnými se stávají vyslovení nedůvěry, nevyslovení důvěry či porážka v důležitém hlasování. Stabilita vlád nicméně není totéž, co jejich efektivita a síla, což je po mém soudu tvrzení v našich poměrech dosti důležité. Před nové podněty nás také staví postmodernismus se zdůrazňováním sebevědomí etnik, regionů a nejrůznějších skupin, stojící tak v protikladu k tradičnímu akcentu majoritního modelu demokracie na alternaci většin. Podobné výzvy k reformulaci parlamentarismu s sebou nesla i jeho kritika v 60. a 70. letech, směřující jednak k rozšiřování referend a lidových iniciativ, jednak k institucionalizaci parciálních zájmů v hospodářských a sociálních radách. Jiná proměna role parlamentů se odehrála posílením výborů na úkor plných schůzí, aktivizací organizovaných zájmů a v Evropě i prohlubováním Evropské unie, jež se v nemalé míře dělo a děje na úkor kompetencí národních parlamentů. Mění se funkce parlamentů, což ale není totéž, co úpadek parlamentů. V každém případě zůstávají „symbolickou inkarnací suverenity“.

Rozsáhlá Beymeho kniha se obsahem a způsobem zpracování doporučuje sama. Na újmu jí nejsou ani drobné chyby vzniklé přepracováním původního vydání, kdy některá statistická data byla aktualizována a jiná nikoliv. Z hlediska zpřístupnění informací o České republice cizozemskému čtenáři je škoda, že jí věnované rubriky v tabulkách a grafech jsou snad nejstručnější. Není to však vina autora, ale vina těch, kteří zpracovávají dotazníky MPU a ECPRD, z nichž pak podobná díla vycházejí. Okrajové výhrady by bylo možné formulovat také vůči některým srovnáním významu analogických institucí (zejména druhých komor) v různých státech, nebo proti závěrům dávajícím do souvislosti parlamentní systém s téměř jen reprezentační rolí hlavy státu, což není podloženo předchozími analýzami, dokonce ani současného Německa se týkajícími. Vhodné by snad bylo i větší zdůraznění distinkcí mezi klasickým a poválečným racionalizovaným parlamentarismem, jež jsou někdy překryty rozsáhlými historickými odkazy. To však nic nemění na tom, že bychom si měli takové knihy přát i z per českých autorů.

Jan Kysela

Miroslav Novák:

JAKOU DEMOKRACII PRO NOVÉ DEMOKRACIE? KONSENSUÁLNÍ MODEL, EFEKTIVITA A KULTURNĚ HOMOGENNÍ ZEMĚ

(Studie MPÚ, svazek č. 24). Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2001, 86 s.

V souvislosti s debatou kolem potenciální úpravy volebního zákona, kterou navrhly ODS a ČSSD, bylo možno sledovat nejen přirozeně ostrou polemiku politiků nejrůznější provenience na toto téma, ale (mistry snad na české

poměry až netradičně) ostrou polemiku odborné politologické veřejnosti. V průběhu této debaty se stále častěji ukazovalo, že problémem není pouze absence obecně přijatého stanoviska ohledně míry proporcionality navrhované úpravy volebního zákona či rozdílný postoj k tomuto návrhu samotnému. Debata mezi českými politology odkazovala především implicitně na problém obecnější a v mnoha ohledech klíčovější – totiž problém adekvátní podoby demokracie v České republice. Tato diskuse přitom ke škodě věci neměla mnohdy ani tak analytický jako spíše normativně orientovaný rozměr mezi příznivci konsensuální a majoritní/konkurenční demokracie (Novák dává přednost označení „konkurenční“ před „majoritní“, neboť soudí, že většinové prvky jsou koneckonců přítomny v každé demokracii). Volební zákon neprošel, emoce se uklidnily, ale téma optimálního demokratického modelu zůstává. A právě k tomuto tématu a k diskusi o vhodnosti různých modelů demokracie v různě strukturovaných politických obcích přispívá nejnovější publikace Miroslava Nováka.

Novák, který je nejen v českém odborném prostředí známý jako kritik příliš široké aplikace explicitně či implicitně normativně chápaného konsensuálního modelu, se v této knize vyrovnává s otázkou, který model demokracie je efektivnější a v jakých podmínkách a navazuje tak na sérii článků z českých i zahraničních politologických periodik. Tato rozsahem nevelká studie se dá také chápat jako polemika se „širokou“ teorií konsensuální demokracie Arenda Lijpharta.

Pokud hledáme model pro „postkomunistické“ země střední a východní Evropy, nebo – obecněji – pokud chceme porovnávat vhodnost či „výkony“ různých forem demokratické vlády, musíme se mimo jiné ptát také na jejich účinnost. Ale právě tady bývá problém pramenící z toho, že můžeme sledovat různé účinnosti. Účinnost může být v tradicích schumpeterovské školy demokracie chápána jako

efficiency, tedy schopnost (vlády) jednat, tedy akceschopnost. Ale může být také chápána jako *effectiveness*, schopnost (vlády) zvládat sociálně-ekonomické problémy. Novák – polemizující s celou řadou Lijphartových tezí – začíná hned u té, která soudí, že změny ústavního rámce (a to směrem ke konsensuální demokracii) mohou vést automaticky ke zlepšení socioekonomické výkonnosti vlád. Jak je však vidět na příkladech států střední a východní Evropy, není vcelku problém provést rychle různé změny politického rámce, aniž by se tím však evidentně urychlovala transformace ekonomiky, natož aby bylo možno říci, že taková a taková úprava politických institucí povede automaticky k lepším ekonomickým výsledkům.

Novák se jako politolog soustředí pochopitelně spíše na politickou akceschopnost. Soudí spolu s Wilhelmem Röpke, že méně vládní moci není za všech okolností nutně pozitivum. Optimem je efektivní vláda, která si ukládá rezervu co do šíře oblastí, jež hodlá spravovat, ale tam, kde se rozhodla jednat, bude mít moc potřebnou k efektivním zásahům. Novákův výklad zdůrazňuje souvislost mezi efektivní akceschopnou vládou a takovou strukturací politické elity, v níž není problém rozlišovat vládu a opozici. Pouze tehdy, pokud lze toto rozlišení provést (a za předpokladu, že ideologická bariéra mezi vládou a opozicí není příliš velká) pak volič může „trestat či odměňovat“ vládu za její výsledky, tedy volit ve volbách vládu či opozici. Novák dospívá (v návaznosti na Schumpetera, Poppera, Dahla či Sartoriho) k názoru, že tomuto nejlépe odpovídá politická soutěž vedená logikou bipartismu v takové politické obci, která je názorově dostředivá a mezi vládou a opozicí probíhá „boj o střed“. Naopak koaliční vlády (které „produkuje“ volební systém poměrného zastoupení – dále PR) stírají přesné kontury odpovědnosti a volič nepozná, koho za co má „trestat“ či „odměňovat“. Je sice pravda, že kladem volebních systémů PR je skutečnost, že mají za důsledek větší reprezentativ-

nost zvoleného tělesa. V posledku však vždy musíme při výběru konkrétního modelu uspořádání politických institucí volit mezi akceschopností a reprezentativností.

Novák kritizuje Lijpharta i za to, že výše uvedené tvrzení zpochybňuje jako pouhou „konvenční moudrost“, která nemá oporu v realitě. Lijphart soudí, že empirie ukazuje, jak konsensuální forma demokracie maximalizuje reprezentativnost (ale to je evidentní fakt známý již „konvenční moudrosti“), ale navíc ukazuje, že tyto formy režimů dosahují lepších výsledků na poli socioekonomické účinnosti (*effectiveness*). Poslední výzkumy Jana-Erika Laneho a Svante Erssona ale tuto druhou Lijphartovu tezi zpochybnily. Co je však podle Nováka na těchto Lijphartových úvahách podstatně problematictější, je skutečnost, že Lijphart nepozorovaně převádí tezi o vyšší socioekonomické účinnosti konsensuálních režimů na normativně zacílenou tezi o vyšší akceschopnosti konsensuálních režimů a tím tvrdí, že konsensuální model demokracie s jeho základními atributy (PR, koaliční vlády) je lepší pro jakoukoliv společnost v jakékoli situaci. Novák naproti tomu obhajuje přednosti majoritní demokracie a zejména většinový volební systém a tvrdí, že jej lze s úspěchem aplikovat, pokud není daná společnost příliš ideologicky (názorově) polarizovaná (bimodální distribuce voličských postojů). Tvrdí dále, že volební systém PR je vhodný vlastně pouze v etnicky apod. segmentovaných společnostech, zatímco ve společnostech etnicky, nábožensky atd. homogenních, které jsou ideologicky silně polarizované, je vhodnější aplikace nějaké varianty absolutního většinového systému, neboť takový volební systém znesnadňuje či eliminuje možnost dosažení parlamentní reprezentace pro extrémistické formace.

Novák si spolu s Lanem a Erssonem klade otázku, „proč používat konsensuální model, neexistuje-li takzvaná rozdělená společnost?“ (s. 44–45) S určitými výhradami uznává oprávněnost konceptu konsociální

demokracie, který Lijphart vytvořil na sklonku 60. let 20. století pro státy, jejichž společnosti byly vlivem etnických, regionálních, náboženských a jiných konfliktních linií segmentovány do řady subkultur, jejichž koexistence nebyla bez dohody politických elit v žádném případě neproblematická. Ale domnívá se, že tam, kde by byly uplatňovány mechanismy konsensuální demokracie v homogenní společnosti, bychom se vlastně přiblížili původnímu Lijphartovu modelu depolitizované demokracie, který on sám v žádném případě nepokládal ve svých původních pracích ze 60. let za kdovíjak následováníhodný. Právě na příkladech kulturně homogenních států střední Evropy – České republiky, Maďarska a Polska – ukazuje možnosti a důsledky ústavního inženýrství a zejména ukazuje pozitivní vliv, který má určité omezení proporcí prvků volebních systémů v těchto homogenních společnostech na podobu stranického spektra a na akceschopnost vlády. Snad jen „překladatelskou“ připomínku: SLD se do češtiny nepřekládá jako „*Aliance demokratické levice*“, ale jako Svaz demokratické levice (viz s. 59).

Novákova kritika Lijphartova modelu konsensuální demokracie a jeho „univerzalistických“ normativních nároků tak místy přechází v obhajobu konkurenční demokracie. Pohříchu je někdy tento přechod také dosti „nepozorovatelný“. Novákova obhajoba majoritní demokracie vycházející z kritéria akceschopnosti je však promyšlená a přesvědčivá a střízlivá v tom smyslu, že si neklade nároky na absolutní platnost ve všech typech společností. Jeho obava z nežádoucích účinků konsensuálního modelu demokracie v neadekvátních podmínkách (málo polarizované kulturně homogenní země), které by mohly vést až k „ochromení a impotenci politických institucí“ (s. 64) je plně oprávněná a měla by být vyslyšena i v diskusích o směrech a cílech ústavního inženýrství v české politologii a politice. Není však možné odpustit si jednu terminologickou poznámku. Přes veškeré výhrady,

keré Novák k tomuto termínu má, bychom se termínu „majoritní demokracie“ přece jen mohli držet kvůli jeho zavedenosti a zejména vazbám na prapůvodní model britské – „westminsterské“ demokracie. Co dodat? Snad jen tolik, že nyní můžeme doufat, že se oné pomyslné rukavice, kterou Novák svou poslední studií „hodil“ zastáncům lijphartovského přístupu, někdo z nich odpovídajícím způsobem chopí.

Vít Hloušek

Guy Benhamou:

POUR SOLDE DE TOUT COMPTE

Paris, Denoël, 2000, 250 stran

Kniha *Pour solde de tout compte* (Vyrovnání účtů) francouzského novináře Guy Benhamou představuje v oblasti literatury týkající se národnostních hnutí velmi zajímavý počín. Dva, dnes již zavraždění představitelé radikální organizace FLNC (Fronta národního osvobození Korsiky), François Santoni a Jean-Michel Rossi, se v červnu roku 2000 rozhodli, že veřejnosti předloží svůj výklad národnostního konfliktu na ostrově. Publikace, která je sérií přímých rozhovorů, tak pododhrnuje roušku tajemství, která obestírají dění kolem ilegální organizace FLNC. Oba respondenti odhalují mnohé konflikty, které rozštěpily tajnou skupinu, přinášejí nečekaná přiznání spoluviny na trestných činech, ze kterých měla jejich organizace prospěch, zveřejňují četná jména, a nevyhýbají se ani ožehavým otázkám typu původu a přesunu ‚revolučních dávek‘, či podrobným popisům vztahů s francouzskou vládou.

Autor volil jednotlivé otázky a témata tak, aby pokryly co nejširší pole působnosti obou protagonistů, jakož i nejruznější oblasti problematiky národnostního boje na Korsice.

Díky tomuto přístupu si čtenář může udělat ucelenou představu o složitosti celé otázky a současně má možnost proniknout do psychiky dotazovaných, která by mohla nezastveným přiblížit vnímání světa perspektivou korsických nacionalistů. Guy Benhamou uvádí každou svou otázku krátkou předmluvou, která má za cíl uvést souvislosti daného problému, ale často přináší také náznak jeho postojů; v těchto pasážích se zřejmě snaží o jisté vyvážení jinak výrazně zkresleného pohledu na realitu.

Kniha je systematicky rozdělena do pěti částí. Čtyřem oddílům věnovaným přímo rozhovorům (*FLNC a nacionalisté*, *FLNC a vlády*, *Dílčí dohody s Frontou* a *Odchyly Fronty*) předchází úvodní kapitola, ve které autor oba aktéry představuje. François Santoniho vidí autor jako obávaného a respektovaného vůdce jedné frakce korsických nacionalistů, jenž „ve vojenské vítězství mužů v kuklách nad Francií nikdy nevěřil“ a touhu po nezávislosti ostrova vnímal „jen jako opožděný romantismus“. (s. 15) Díky své chladnokrevnosti získal přezdívku ‚leguán‘, ale stejně tak ho mohli označovat i za chameleóna, jelikož byl „...přirozený v polní vojenské uniformě teroristů, stejně jako ve vybraném obleku na pařížských recepcích“. (s. 19) Santoni se přidal k revolučnímu hnutí na konci 70. let během svých univerzitních studií. V roce 1978 vstoupil do FLNC a začal se věnovat ilegální násilné činnosti. Druhou polovinu 80. let trávil ve vězení, ovšem po amnestii roku 1989 začal pracovat pro poslance Evropského parlamentu za Stranu zelených Maxe Simeoniho. Díky kontaktům v Bruselu a ve vysoké politice vůbec se stává roku 1992 při jednáních s vládou mluvčím FLNC *Canal historique* (frakce Fronty, která vznikla roku 1990 odštěpením lidí blízkých organizaci *A Cuncolta* od zbytku FLNC). V roce 1995 na něj spáchali členové konkurenční FLNC *Canal habituel* atentát. V letech 1996 až 1998 zastával funkci ‚národního tajemníka‘ skupiny *A Cuncolta*. V roce 2000 byl odsouzen ke čtyřem letům

nepodmíněně, ale po odvolání byl vyšetřován na svobodě.

François Santoni se seznámil a sprátelil s Jean-Michelem Rossim v 80. letech ve vězení. Osobitý intelektuál Rossi měl rád politiku, knihy a velké myšlenky. S FLNC spolupracoval od mládí. Po studiích si založil vlastní obchod, který sice výborně prosperoval, ale vinou přílišných investic do teroristů začal brzy prodělavat. Od roku 1984 až do konce 90. let trávil Rossi více času ve vězení než na svobodě. Nikdy ovšem nezahálel. Ve vězení si udělal doktorát z historie, na svobodě zase podporoval FLNC *Canal historique* a skupinu *A Cuncolta* proti znepřáteleným frakcím MPA (Hnutí za sebeurčení) a FLNC *Canal habituel*. V 90. letech se stal šéfredaktorem nacionalistického deníku *U Ribombu*, ve kterém využíval svého talentu a vytvořil si osobitý styl politických analýz, který charakterizovala: „...velká dávka urážek, doplněná množstvím lži a zabalená do chladné nenávisti“. (s. 23). Autor o Rossim tvrdí, že byl člověkem spíše vlivným než mocným. Díky důslednému sledování ideologie, dohnané často až k dogmatismu, byl označován za ‚vůdce‘; tuto ‚roli přijal, či lépe řečeno vyžadoval“. (s. 23) Od roku 1998 se ze všech postů i aktivit v nacionalistickém hnutí oficiálně stáhl, ovšem v ústraní v podpoře národnostních myšlenek pokračoval.

Po dvou životopisných statích v knize následují čtyři velké oddíly, z nichž každý je dále tematicky rozčleněn do několika podkapitol, které vždy představují vlastní odpověď na kladené otázky. Odpovědi jsou většinou prezentovány jako společný názor obou bývalých nacionalistických vůdců, ovšem v několika případech reagují na nadnesená témata každý po svém a jindy se k dané otázce vyjadřují jen jeden z dotazovaných.

Odpovědi obou respondentů většinou naprosto vyčerpávají dané téma, ovšem vedle významné složky objektivních faktů, podložených důkazy, často obsahují také úvahy ryze osobního charakteru, jakož i mnohá zavádějící vysvětlení a zkreslené popisy situací.

Klasickým příkladem kombinování objektivních skutečností a vnitřních pocitů je hned první kapitola, ve které přináší Santoni s Rossim rozbor struktury Fronty: „Frontu řídí rada *Consigliu*, kterou tvořilo původně pět, dnes patnáct osob, které ovládají šest oblastí a dvacet pět sektorů“, (s. 28) ze sektorů je možno jmenovat kupříkladu Gravone, který je tvořen skupinou nejstarších a nejdodlanějších bojovníků, dále dlouhodobě do sebe uzavřený Cargese-Sagone, či beznadějný sektor v Corte, kterému se příliš nedaří. „Rada se dělí na čtyři komise, a sice na komisi ozbrojenou a logistickou, finanční a ekonomickou, politickou a propagandistickou ...“ (s. 28). Slabinu celého systému vidí oba bývalí vůdci ve skutečnosti, že FLNC je v podstatě koalici místních vůdců, kteří nezávisle ovládají své sektory, a veškerá hierarchie i celková struktura tak existuje pouze na papíře. „V terénu nemůže Fronta vydat jednotný, centrální rozkaz, ale nemůže si ani vynutit vnitřní disciplínu.“ (s. 30). To je, objektivně vzato, obzvlášť podstatný nedostatek. Od roku 1993 si prý jednotlivé sektory navíc dělají, co chtějí.

V době vydání knihy tvořily FLNC čtyři nezávislé organizace. Od prosince roku 1995 fungovala *Fronte Ribellu* (Fronta rebelů), v roce 1999 vznikla FLNC *réunifié* (znovu sjednocená), která vznikla spojením FLNC *5 mai 1996*, FLNC *Canal habituel* a FLNC *Canal historique*. Téhož roku pak došlo k vytvoření ještě Vlastenecké fronty Korsiky FPC a organizace *Armata Corsa*.

Sami zainteresovaní připouštějí, že dnešní stav tajnosti a ilegality způsobuje jen komplikace a že se v současné situaci již málokdo vyzná. S celkově reálným přehledem struktury, chodu a cílů FLNC výrazně kontrastuje úvodní myšlenka, která posouvá celý rozbor do oblasti jisté nedůvěryhodnosti. Oba respondenti tvrdí, že „Fronta není realitou. Je především pocitem, stavem mysli, mýtem, který sdílí velká většina Korsičanů... Fronta je s lidmi hluboce spjata. Prošla jí celá jedna generace,